

АХИХЪАН

№ 19 -20(7863)
8 Май
Хамиз 2025 сон
sadovoduns@yandex.
ru
Багъа эркенаб

Газета бахъизе байбихъана 1937 с. Унсоколо районълъул газета «САДОВОД»

Кудияб Бергъенлъиялъ-80 Сон

Бергъенлъигун, районцоял!

Жакъа нилъеца кюдо гъабулеб буго Кудияб Ватланияб рагъулъ фашистазулаб Германиялда тIад бергъенлъи босаралдаса 80 сон тIубаялъул кудияб байрам. ТIолабго Россиялъул халкъазда ва гъелъул бахIарчиял рагъулал къуватазда цадахъго гъеб къо гIатIидго кюдо гъабулеб буго СССРалде гъорлъе унел рукIарал тIолабго халкъаз ва фашистазда нилъер Армиялъ эркен гъарурал Европаялъул халкъазги.

Лъалел букIахъего дунялалда рагъал гIемерал ккана. Амма инсанияталъул тарихалда жиндаса вахIшияб, балагъ-къварилъаби гIемераб, чIварал, араб бакI лъачIого гIадамал тIагIараб, рагъ-да сакъалти ккун гIумроялъго инвалидаллъун гIемерал гIадамал лъугъараб рагъ букIинчIо-кIибилеб дунялалъул рагъ гIадаб. Гъеб рагъалъ гъорлъе рачун рукIана дунялалъул тIолабгоязде гIагарун пачалихъал,ай бI пачалихъ. Бида белъун букIана тIолабго планетаго. Америкалъул атомалъул бомбаялъ цо лахIзаталда жаниб рахъу лъугъинабуна, рухIун тIагIана Хиросимаялъул ва Нагасакиялъул халкъал. Дунялалда жакъаги гIодулел руго рагъул къурбаназда хадур миллионал гIадамал.

ТIолабго дунял квегъизе къасдалда рукIарал гитлерилал фашистазде данде гъабулеб рагъ лъугъана Кудияб Ватланияблъун. ТIолабго улка сверун букIана рагъулаб лагералде. Фронталда ва тылалда кинабго буссиабун букIана бергъенлъи босиялъе гIоло. «Кинабго фронталъе-кинабго бергъенлъиялъе гIоло!»-абураб лозунгалда гъоркъ тIолабго Советияб халкъ бахъана фашизмалде данде рагъизе. Гъеб рагъда нилъер бахIарчияб халкъалъ бихъизабун бахIарчилъиги къо хIехъейги. Кудияб бергъенлъи босиялъе аслияб къуватлъун ккана киналго миллатазул гъудулъиги,цолъиги, гъункиги. ЦIакъ къиматалда чIана нилъее гъеб бергъен-

лъи. Гъеб рагъда нилъер улкаялъе камуна 27 миллион чи, Дагъистанлъе-80 азарго чи.Гъедин гIемерал гIадамазул биги гIодобе гIун бахъараб буго нилъеца нахъегIанал фашистазухъа гъаб бергъенлъи. Нилъеца бетIер къулула рагъул авлахъаздаго хутIарал, гъениса тIад руссун рукIун гъанжелъизегIан чIого рукIун хваразеге ва тылалъул бахIарзазеге. Гъез хIехъараб гIакъуба-къварилъиялъул бицун хIал кIвеларо...

Жакъа нилъеца тIадаб буго рагъул къогIлъиялъул, гъелъ нилъер халкъалде босун бачIарабщинаб балагъ-къварилъиялъул хIакъалъулъ ва кинаб къиматалда нилъее бергъенлъи цIварабали гIун бачIунел гIелалда бицине, гъел куцазе ккола ВатIан бокъиялъул рухIалда, нилъер умумузул бахIарчияб тарих лъалеллъун.

РакI-ракIалъ баркула районълъул тIолабго халкъалда Бергъенлъиялъул

Къо-9 Май. Гъарула чIахIиязе сахлъи, хадур гIолезе талихIаб, рохел гъарзаяб гIумру, гъарзалъаги нужер бергъенлъаби, цIунун таги нуж рагъ-къалалъул балагъаздаса, щибаб хъизамалъе талихI-рохел, икъбал, гIагараб ВатIаналъе районналъе гIоло гъарулел хIалтIабазулъ бергъенлъаби!

Бергъенлъиялъул байрамгун, хириял районцоял!

ГI. НУРМУХIАМАНОВ,
РАЙОНАЛЪУЛ
АДМИНИСТРАЦИЯЛЪУЛ БЕТIЕР

Аппараталъул данделъи

5 маялда «Унсоколо район» МОялъул бетIер ГI. НурмухIамановас гъабуна иргадубаб аппараталъул данделъи.

Данделъиялъул байбихъуда гъес баркала загъир гъабуна районналда празниказда чуял риччаялъе санагIалъаби рукIинариялъул мурадалда тIобитIараб субботникалда гIахъаллъаразе, тIад чIей гъабуна заман-заманалдасан рацIа-ракъалти гъабун сверухълъи бацIад чIезабиялъул Кудияб кIвар бугин.- Гъеб хасго хIажат буго чуял риччай тIадегIанаб даражалда иналъе,- гIадамазул цоцалъ гъуинлъи лъугъиналъе,- ян бихъизабун бетIерас.

Хадуб Бергъенлъиялъул Къо гIуцIадго иналъе гъарулел хIалтIаби хелъгъизаризе кколиб бихъизабун.

Хваразул цIаралдасан

БукIунищ хваразе, жужахI, лъаларо,
Жеги чIагого гъеб бихъана дида,
ЧIваразе алжан щвей-эбги лъаларо,
Эниса вуссарав вихъичIо жеги.

Амма бихъана рагъ-балагъалъул рагъ,
Мегъалги хурзалги бица белъараб,
Лъимер эбелалъул каранда чIвалелб,
ЧIварай эбелалда лъимер хахулеб.

БукIана, гъудул, рагъ гъужумалдаса
Гъеб кканиб бицине чи тIад вуссинчIеб,
ТIолго ротаялъул хъизамазухъе
Зигара бан кагъат цо къоялъ хъвараб.

Гъедин рагъана ниж цIадул коронир,
ЦIа нужеда хъвазе теларин абун.
Хадусеб гIелалъе гIумро цIунизе
ГIолохъанлъиялъе рокъи цIунизе.

ГIабдулмажид ХАЧАЛОВ.

«Солдат! Дур бухIуге ракI, рукIунге нерваби, рагъда гъел хIажалъуларо. Дуль букIине бегъуларо гурхIел-цIоб. ЧIвай кинав ватаниги гIурусав, советияв инсан, лъалхъунге, дуда цере херал яги руччаби, гIисинал васал ва ясал ругониги. ЧIвай гъел! Гъелъ мунго хвасар гъавизе вуго, гIуцIизе буго дурго хъизаналгул букIинесеб ва гIасрабазго машгурав-лъун вукIине вуго мун...!».

(194I соналда фашистазул командованиялъ Германиялъул солдатазде гъабураб хитIаб)

Шапакъатазда ратичIел

Биччанте гIолилазе дарслъун букIине

1939 соналда жиндирго гIелалгул гIолохъабазда цадахъ ВатIаналда цебе тIадаб налги тIубазе армиялде ахIана Генуб росулгъа ХIабибов Закаригаги. Росу рагIалде гIага-божаралги рахъун, нухда регIана гъев ва цогидалги гIолохъаби росуцояз.

Ленинградалда аскIоб бугеб Песочный абулеб гьитIинабго рагъулаб шагъаралда унел рукIана гъесул гIоцересел хъулухъ-алъулал къоял.

...РакIалдаго гъечIого хисана ахIвал-хIал. КватIараб сардилъ гъал поездалда рекIана За-шейки абулеб гьитIинабго шагъаралде. Гьенир рана дагъалго къоял.

Ротаялгул командир ГIабидовас солдатал данде ахIизе команда къуна. Закаригае даимго ракIалдаса унареблъун хутIана жиндирго кIалгъаялгул ахиралда гъес абу-рал гъал рагIаби: «Гъалмагъзаби, солдатал! Нилъер улкаялде бачIун буго цIакъго кIудияб балагъ. Ракълие гъабураб къотIиги хвезабун, гитлерилаб фашизм хиянатаб куцалда тIаде кIанцIун буго. ВахIишял фашистаз мерхъунеб буго нилъер ракъ, чIунтизарулел руго шагъарал, гъурулел руго гIайиб гъечIел гIадамал. Гъезул къасд буго нилъ хIакъираб гIумро гъабизе тIамизе. Йоухъ, нилъ чIаго рукIаго гъеб букIине гъечIо. Эбелаб ВатIан цIунизин, гъалмагъзаби...!»

Рагъул байбихъудаго Баренцево ралъдада аскIоб бугеб Кольский чIинкIилгъиялгул порталгулаб шагъар Мурманскийлде хиял гъабулеб букIана гитлерилаз. Гъеб хъамалчилгъиялдаса цIуниялге шулалги кквей букIана Закаригаца хъулухъ гъабулеб ротаялгул аслияб масъала. Гъеб букIана ункъабилеб батальоналгул тIоцесесеб пулеметнияб рота. Ралъдадасан ва гъаваялдасан гъужумал гъарулел рукIана гитлерилаз гъенибе. Гъеб порталгулаб шагъар цIунизе тIадеялдаса тIаде къуват рехулеб букIана нилъецаги. Шулулги ккуразе И. В. Сталинил буюрухъ букIана, «Цо галиялъ нахъе къаге!», -абун.

Гъеб буюрухъ намус бацIцIадго тIубазабулеб букIана солдатаз. Рагъ гъоркъоб къотIараб заманалда ротаялгул командирас гъезие бицунаан гъеб порталгулаб шагъаралгул улкаялге бугеб кIваралгул ва гъеб кодоса ани бугеб хвалилаб хIинкъиялгулги.

Кольский чIинкIилгъиялгул дагъабго бакI бахъун букIана гитлерилаз. 1942 соналда къойилго тIаде кIанцIиялги гъарулел рукIана гъез гъенисан.

Щибаб рагъулъ чIахIиял камиялги кколан кIиябго рахъалге. «ЦIад бан хадуб рукIунел гIисинал иххал гIадал чIварал гIадамазул бидул хIорал рукIунаан къватIахъан», -ян пашманго ракIалде

щвезабулаан Закаригаца жиндирго ва гъалмагъзабазул рагъулаб нухалгул бицунаго.

Мурманскийлде ункъабилеб батальоналгул къвагъдохъабазул ротаялде ва разведкаялгул группаялда рукIана Унсоколоса ВухIамагIалиев ГIусман, ГIабдулаев КъебедмухIамад, ХарачIиса Камилги. Гъев чIван вуго 1943 соналда. ЗахIматго тIукуъун гIакълуялдаса арав Камил тIаде ворхизавун вуго Закаригаца. ЧIваркъун гъесда бадивеги валагъун, гъимун вуго гъев ва «дир эбелалда хIакъикъат бице», - янги абун рухI босун

буго. Рагъдаса тIад вуссун хадуй гIемер ячIунаан гъев чIварав солдатасул эбел дихъе, -ян бицунаан Закаригаца.

1944 соналгул июнь моцIалде щвезегIан шулулги ккуна гъез Мурманскийлде. Бахъизе кIвеялда хъул къотIун, гитлерилаз рехун тана Кольский чIинкIилгъиялде гъарулел гъужумал ва гъелдаса хадуб гъал ритIула

Украиналгул ракъ хъамалчагIаздаса эркен гъабизе.

1943 соналгул ахириял моцIаздаса нахъе гитлерилазул тIадекIанцIиязул къуват дагъ-лъула, гъез нахъе къазе байбихъана. Фашистаз нилъер ракъалда гъарулел вахIишял ишаз ццим гъалаг гъабурал гъазул щивасул анищ букIана хиянатчагIи жидецаго рагъ байбихъараб бакIалде – Берлиналде щвезегIан хъамизе. Амма нилъер ракъ тун хадуб Данский абулеб шагъаралде щведал Закаригае битI ккечIо. Къвагъи гIодобцараб заманалда цо гьитIинабго лъарал рагIалда гIим гъекъезе танкалда жаниса къватIиве вахъунев гъев захIматго тIукуъула. Гъеб букIана 1945 соналгул март моцI.

КIудияб ВатIанияб рагъулъ бихъизабур-аб бахIарчилгъиялге гIоло гIезегIаналго шапакъатазе мустахIикълъун вукIана Закарига ХIабибов. Гъесие къун букIана «Слава» орден, «Советияб Заполяръе цIуниялге гIоло» ва рагъ лъугIун хадур къуралги рукIана гIезегIаналго медалал. Амма гъанже гъев нилъгун гъечIо.

ЗахIматго бахъана нилъер умумаз эркенлги. Ракъун, къечон, хвалилаб хIинкъиялде гъоркъ, шуго соналъ къеркъана гъелгие гIоло. Амма нилъер гIолилазда гъеб бичIчулеб гъечIо. Гъелгие гIилла батизе бегъула Бергъен-лъиялгул къимат гъезда бичIчIунгутIи ва лъалез бицунгутIи. Биччанте Закарига ХIабибовасул рагъулаб нух гIолеб гIелалге дарслъун букIине.

С. КЪЕБЕДМУХIАМАДОВА

Цо-цо гъадинги ккана

Унсоколо районалгул СЮТалгул вукIарав нухмагъ-лев ва тарих чи ХI. Ибрагъимовас, гъединго Хасавюрт шагъаралдаса тарихчи Б. Халилулаевасги гIемераб тарих бакIарун буго Унсоколо росулгъа Матросовасул гъунар та-крар гъабурав Сатар ГIабдулаевасул хIакъалгулъ. Гъесги Гастеллоцаго гIадин цIа рекIараб самолёт речIчIизабуна тушманасул солдатазул цIураб гамида ва бахIарчиги хвана. Амма цIар-реццалда ватичIо гъев, кIудияб бахIарчилги хутIана кIвар къечIого. ГIемер руго гъедин гIумро-цIар гIадада арал бахIарзал. ТIадчIей гъабизе бокъун буго С. ГIабдулаевасул бахIарчиял ишазде.

Гъале цо-цо баянал: ГIабдулаев ГIабдулсатар Якъубович, 1920 соналда гъавурав. ГIабдулсатар армиялде ана 1940 соналда. Летчиказул школаги тIугIизабун, ана гъев фронталде. Гъев вукIана I3-абилел гъаваялгулаб армиялгул 277 штурмовияб авиадевициялгул, I5 абилел гвардиялгулаб штурмовияб ави-аполкалда, ИЛ-2 штурмовик самолёталда фашистазде данде вагъулев Ленинградалгул фронталда. Гъев вукIана бахIарчияв, хIинкъи гъечIев ва гъунар бугев летчик-штурмовик. Халилулаевас бачIараб кагътида руго ГIабдулсатарил хIакъалгулъ цIиял баянал: Ленинград шагъар блокадаялдаса эркен гъа-булаго ва фашистал нахъе хъамулаго ГIабдулсатарица 1943 соналгул март-июнь моцIазда жанир ккарал рагъазулъ фа-шистазул армиялге ккезаруна чIахIи-чIахIиял камиял. Гъеб къокъабго заманалда жаниб ГIабдулсатар гъаваялде вахъана I3 рагъулаб тIадкъай тIубазабизе ва гъес жинцаго гъеб къокъ-аб заманалда чIунтизабуна фашистал 8 автомашина, 26 желез-но-дорожняб вагон, гъес чIвана немцазул солдатазул взвод, хвезабуна 6 зенитнияб гIарадабазул установка, хвезабуна цо паровоз ва 6 гъоко-чугун рекIарал. 1943 соналгул I0 октябралда ГIабдулсатар жиндирго гъалмагълъигун цадахъ гъаваялде вахъана баркъIерхъудехун рагъулаб разведкаялге. Гъезда ра-къалда халлъана фашистазул рагъулаб кIудияб коллона. Бер-къапицIого ГIабдулсатарица байбихъана фашистазде рагъулаб гъужум гъабизе ва бергъенлъиялда тIад вуссана фашистазул 25 вагонги цо паравозги тIагIинабун.

1943 соналгул 5 ноябралъ ГIабдулсатарица гъаваялдасан рагъ-улаб къаби щвезабуна Ленинградалдаса нахъе къан лъутун унел фашистазул аскаразда. Гъеб къоялгул рагъулаб хIасиллъун букIана ГIабдусатарица чIвараб фашистазул взвод гIанисел сол-датазул отряд, 7 машина ва цогиги- цогидабги рагъулаб техника. Гъедианал рагъулал бергъенлъаби гIемер росана Ленинградалгул рагъулаб фронталда. Гъесие гъел бахIарчиял гъунаразухъ шун рукIана чIаго вукIадго цо чанго рагъулаб орден ва медаль. Гъес-да абулаан гъаваялгул лаченилан (воздушный асс) гъаваялгул бахIарчи, -абун.

1944 соналгул март моцIалда Нарваялгул ва Псковалгул ра-къазда ва Балтика ралъдал рагIалда ккана гIассиял рагъал. БагIараб армиялъ щибаб къоялъ росулел рукIана фашистазул аскаразда тIад чIахIиял бергъенлъаби. Гъел бергъенлъабазулъ букIана ГIабдулсатарил цIикIкIараб бутIаги.

1944 соналгул I9 марталъ «Красное село» абулеб росдада аскIоб жиндирго рагъулал гъалмагъзабигун цадахъ ГIабдулсатарица тIагIинабуна фашистазул 40 гъоко-чу, I0 автомашина ва бата-льон, цIикIкIараб къадар фашистазул солдатазул. Гъеб букIана нилъер ракъоцясул кIудияб бахIарчияб гъунар.

1944 соналъ нахъе къалел ва лъутун унел фашистаз хвалилаб къеркъей гъабулеб букIана БагIараб Армиялде данде ва рагъде рехулел рукIана цIи-цIиял жидерго рагъул аскарал.

1944 соналгул 20 марталда бакъIерхъудасан гъаваялдасан, ракъалдасан ва ралъдадасан фашистаз байбихъана БагIараб Армиялде данде цIияб гъужум, ГIабдулсатар жиндирго самол-еталда гъаваялде вахъана ва байбихъана фашистазул аскаралде тIаде бахIарчияб гъужум гъабизе. ГIабдулсатарица гъеб къо-ялги кIудияб ками ккезабуна фашистазул аскаралге. Амма гъеб къоялъ ГIабдулсатарил самолеталда швана ракъалдасан речIчIараб зенитнияб установкабазул цо чанго анцIго хвалилаб гулла. ГIабдулсатарил рес букIана бортун унеб самолёт жибго тун, гъоркъе парашюталъ кIанцIизе. Амма ГIабдусатарица жин-дирго самолет балагъизабуна ралъдада тIад гIагарлъухъ халлъа-раб фашистазул кIудияб гамиде ва бахIарчиги хвана фашистазе кIудияб камиги ккезабун. Гъес такрар гъабуна Совет Союзалъ-ул БахIарчи, Николай Гастеллоца гъабураб рагъулаб гъунар. Нилъер ракъоцясул хIакъалгулъ гъебгощинаб лъикIаб хабар бицун нилъехъе кагъат хъварав Хасавюрталдаса Халилулаева-се бокъун буго къезе ракI-ракIалгулаб баркала ГIабдулсатарил гIагарлъиялгул ва Унсоколо росдал жамагIаталгул рахъалдаса-на.

ХIажи Ибрагъимов
Унсоколо росу

ДандчІвай

Аслиял рахъазде-кІвар

Гьал къоязда «Унсоколо район» МОялзул бетІер ГІ. НурмухІамадовас

дандчІвай гьабунa нилъер тахшагъаралзул спорталъул ва туризмалзул рахъалъул управлениялзул нач. М. МирзахІажиевасулгун. Гьес бетІерасда баркана цІидасан муниципалитеталзул бетІерлзун вищи, божи загьир гьабула хадуб ккун гьудулгъиялда цадахъ рекъон хІалтІиялде.

Аслиял суалаллзун гьезул дандчІваялзул рукІана ГІолилазда гьоркъоб спорт, туризм цебетІезаби, кІвар бусинабуна цадахъал проектал хІалтІизариялде, гьезда гьоркъоре ине руго ГІумро гьабиялзул сахаб кьагІида, церетІурал спортсменал кквей, гьел машгъур гъари ГІадал рахъал.

ДандчІвай ана цоцада ричІІгІиялзул ахІвал-хІалалда. Гьенирго рихъизаруна цадахъ рекъон спорталзулгун социалияб бутІабазда гъаризе рес бутел рахъал.

РакІалда хутІулеб тадбир

29 апрелалда тарихияб букІон «АхІулгохІа» букІана «Россия-нилъер рукъ гІаданлгъиялзулгун ВатІан бокъиялзул» автопробег. Гьеб ана «Бергъенлги киназего цо буго», «Афганистаналзул ветераназда кинабго ракІалда буго»-абулел ахІиязда гьоркъ. КІудияб Бергъенлгъиялъ 80 сон тІубаялзул хІурматалда ГІобитІана гьеб.

Саламалзулал раГІабигун тадбир бачана «Унсоколо район» МОялзул бетІерасул зам. М.ХІамзатовас. Гьес ГІадчІей гьабунa халкъалзул тарих цІунун хутІиялге гьадиал тадбиразул цере рахъин Гумбет районалзул «Рагъулаб вацлги» абураб рагъул ГІахъалчаГІазул ДРОялзул отделениялзул нухмалзулев М-Р. Сулеймановас гьабунин.

Тадбиралда бицана аваразул бахІарчияв халкъалзул. Имам Шамилил хІакъалзулъ кучІдул цІалана ГІашилъГІа росдал гьоркъохъеб школазул цІалдохъабаз. Афганалзул рагъул кьиматал тарихиял хІужабигун данделъаразда цеве кІалгъана тарихчи И. Ибрагъимов.

Тадбир бачана районалзул културияб отделазул нач. ГІ. ГІабдулаевас. ГІахъалгъараз мустахІикъаб баркала загьир гьабунa тадбир ГІуцІарав «АхІулгохІ» музейалзул нухмалзулев С-М. ГІалиевасе. Гьедин автопробег лъугъана араб ракІалда хутІулеб ва ВатІан бокъиялзулгун цолгъиялзул тарбия кьолеллзун.

Субботник

Сверухългъиялгъе-бацІалги

26 апрелалда районалда букІана районалзул бетІерасул зам. Хъ-М. ГІабдухаликъовасул хІаракатлгъиялдалзун гьабулеб экологиялзулаб субботник. Аслияб кьагІидаялда гьеб бухъинабун букІана кІудияб Бергъенлгъиялъ 80 сон тІубаялде.

Субботникалда ГІахъаллгъана РДялзул ТІабигІаталзул ва Экологиялзул, РДялзул захІматалзул ва социалияб церетІеялзул министерствабазул вакилзаби, ГІаде рачІаразул кьадар бахана 100 ГІагарун чиясде. Гьез бацІад гьабунa Рихъуни лъел хІорил сверухълги, аслияб кьагІидаялъ кІвар кьуна заралияб пластикалзулаб муссоралдаса хІорил сверухълги бацІад гьабиялде.

КІвар букІинабула

5 маялда районалзул администрациялдеги ахІун бетІер ГІ. НурмухІамадовас районалзул росабазул бутІрулгун данделги ГІобитІана. Аслияб суалгун гьелзул букІана КІудияб Бергъенлгъиялзул Къо мустахІикъаб куцалда кІодо гьабиялге гъаризесел тадбиразде гьезул пикру бусинаби.

- Гьеб буго гьабсаГІаталда бищунго кІвар кьезе кколеб рахъ- ян абуна бетІерас. - Тадбир ГІобитІи кколоро ГІицІго юбилей кІодо гьаби, гьениб кІвар кьезе ккола нилъер жакъасеб ГІумро лъикІаб букІиналге ГІумро яги ГІолохъанлги кьурал ракІалде щевезари, гьезул ми-

салалда ГІолеб ГІел куцай, гьеб мурадалге цадахъ жигараб хІалтІи бачине ккола.

Данделгъиялда байрам ГІобитІиялге жидерго пикраби загьир гъарула бутІруз, гьенире гьоркъоре рачана майданал берцинго къачІай, ГІоритІулел ишазда маГІна букІин.

Рихъуниса бахӀарчи-нилъер чӀухӀи

ВатӀан цӀунулаго фронталда чӀварал 57 рихъундерил гӀолохъабазда гьоркъоб букӀана ХӀусейнов МухӀамад МухӀамадовичасулги цӀар. ВатӀанияб рагъул архивалъул баяназда рекъон ва церехун дица цӀар рехсарал рихъундерил гӀолохъабазул биценазда рекъонги ХӀусейнов МухӀамад гъавун вуго Рихъуни росулъ 1925 соналъ. МухӀамадил эбелалда цӀар букӀана Занкияева АгӀишат, инсуда цӀар букӀана МухӀамадов ХӀусен МухӀамадович. ХӀусейнов МухӀамадил лъимерлъиялъул гӀумро ана гӀагараб Рихъуни росулъ.

Гьеб букӀана пачаясул хӀукуматги бихун, цӀияб Советияб хӀукумат гӀуцӀулъ заман. Гьеб заманаялъул гӀелалда бихъана гӀисинго ракъиги, захӀмалъиги, къварилъиги. ГьитӀинго вукӀаго эменги хун, МухӀамад ккана эбелалъул цӀобалде. МухӀамадица хӀаракат бахъулъ букӀана сундулъго эбелалъе кумек гъабизе. Цадахъго лъикӀал къиматазда цӀалана школадда. 1940 соналъ анкьго соналъул школаги лъугӀизабун, МухӀамадица пикру гъабун кинаб букӀаниги махщел щвезе тӀалаб гъабизе ва гъев цӀализе уна Каспийск шагъаралда букӀараб рагъулаб заводалда цебе рагъараб училищеялде. Цо лъагӀелалъ училищеялдаги цӀалун, МухӀамадие щола станокалда хӀалтӀулъев слесарасул махщел ва 1941 соналъул май моцӀалъ гъев витӀула Свердловский областалъул Камышловское шагъаралда букӀараб рагъулаб заводалде хӀалтӀизе.

1941 соналъул 22 июналъ байбихъана КӀудияб ВатӀанияб рагъ. Рагъ байбихъарал тӀоцересел къоязго МухӀамадицаги гӀарзаги къун ВатӀан цӀунизе фронталде ине пикру гъабун. КигӀан бокъаниги МухӀамад фронталде витӀичӀо, щайгурелъул гъев жеги гьитӀинго вукӀана. МухӀамад жиндирго гъалмагъгун 2 соналъгӀаги хӀалтӀана гъеб рагъул заводалда. Гьел саназ МухӀамадгун цадахъ цӀалулев ва хӀалтӀулъев вукӀана цойги Рихъуни росулъгаса гӀолохъанчи АхӀмадов МухӀамадги. ВатӀан цӀунизе фронталде ине гъезул букӀана кӀудияб гъира. 1943 соналъул 1 ноябралъ, жиндир гӀумроялъул 18 сон тӀубайдал ХӀусейнов МухӀамад къун гӀарзагун фронталде витӀана Свердловский областалъул Камышловское шагъаралъул рагъулаб комиссарасул буюрухъалдалъун. Рагъулаб архивалъул баяназда рекъон ХӀусейнов МухӀамад ВатӀанги цӀунун бахӀарчиги вагъулев вукӀана тӀоцербесеб Украинаялъул фронталъул, 13-абилеб армиялъул, 5-абилеб рекӀаразул корпусалъул, 8-абилеб рекӀаразул дивизиялъул, 29-абилеб рекӀаразул полкалъул минометалъул батареязул къеразда гьорлъ, минометалъул наводчиклъун. ХӀусейнов МухӀамадица цӀикӀкӀараб бахӀарчилъи бихъизабун Украинаялъул бакътӀерхъудехун бугеб Ровенское областалъул Дубно шагъар 1944 соналъул январь моцӀалъ фашистаздаса эркен гъабулаго. Жиндирго минометалъул расчелалъул командир захӀматго лъукъидал ХӀусейнов МухӀамадица командирасул иш жиндаго тӀаде босула ва гъесул минометалъул къвагъияз фашистазул аскаразе гӀемералкамиял ккезаруна. МухӀамадил минометалъул къвагъиялъ фашистазул отрядал нахъе къазарула ва жиндирго полкалъул рекӀаразул эскадронал церехун ине рес къола.

Гьел вахӀишял ва гурхӀел гъечӀел рагъазулъ МухӀамадил минометалъул къвагъиялъ чӀвана фашистазул 10 чи ва хвезаруна фашистазул 4 пулеметазул шулалъаби. Амма фашистазул бутӀруз церехун къотӀулел рукӀана цӀицӀиял рагъул отрядал ва танкаби. ХӀусейнов МухӀамадица жиндирго къокъагун шулалъаби гъарун, нахъеги лъикӀаб къаби щвезабун фашистазул хъамалчагӀазда. Жиндирго минометалъ къвагъизе минаби лъугӀидал

МухӀамадица кодобе босула рагъда чӀварав гъалмагъасул автомат ва гӀужилаб къвагъиги щвезабун, тӀагӀинавуна фашистазул 27 солдат. Нахъеги МухӀамадил шулалъаби риххизаризе фашистазул командирас гъесде тӀаде ритӀула жибго билъанхъулъ гӀарада «Фердинанд» ва гӀемерал фашистал. Гьеб фашистазул цӀар рагӀараб «Фердинанд» гӀарада МухӀамадица цо чанго гранатабиги тӀаде рехун щущахъ биххизабун. Нахъеги, фашистазул лъабабилъ тӀадекӀанцӀиялда МухӀамадица жиндирго автоматалдасан нахъойги ракъалда лъола фашистазул 7 чи ва гъелдаса хадуб рагъул

авлахъалдаса хвасар гъарун нахъе росана горбодаги чӀван рагъда лъукъарал жиндирго 3 рагъулаб гъалмагъ ва нахъе босун цӀунана жиндирго минометги. Украинаялъул ракъ фашистаздаса эркен гъабун хадуб Советияб Армиялъ 1944 соналъул ихдал байбихъана Европалялъул халкъал фашизмаялъул кверщаликъа эркен гъаризе. Гьеб соналъ МухӀамад вагъулев вукӀана кӀиабилеб Украинаялъул фронталъул аскаразул мухъилъ Венгрия ва Словакия фашистаздаса эркен гъабиялъул рагъазулъ. Венгриялъул Хайлу-Собосло шагъар эркен гъабулаго 1944 соналъул 12 октябралъ ХӀусейнов МухӀамадица нахъойги рагъулъ бихъизабун кӀудияб бахӀарчилъиги, гъунарги. Гьел рагъазулъ МухӀамадица тӀубазабулъев букӀана эскадроналъул командирасул бухъенциясул хъулухъ ва гъес шулияб бухъен чӀезабун букӀана эскадроналъул рагъулал взводазда гьоркъоб. Гьеб рагъулъги МухӀамадица гӀужилаб къвагъиги гъабун, нахъойги тӀагӀинабуна цойги фашистазул къокъа. Венгриялъул халкъги фашистазул лагътӀиялдаса эркен гъабун, кӀиабилеб Украинаялъул фронталъул аскараз байбихъана Словакия эркен гъабизе. 1945 соналъул 30 марталъ ХӀусейнов МухӀамадица гӀахъаллъи гъабун Дунай гӀорги бахун, бакътӀерхъудехун ругел Словакиялъул шагъарал ва росаби эркен гъарулел рагъазулъ. МухӀамадица Дунай гӀор цересел къеразда цадахъ бакътӀерхъудехун бахуна ва гъенир фашистазул шулалъаби къвагъизарула. Гьелъ рес къола советиял аскаразул рекӀаразул эскадроназ Дунай гӀор бахине ва церехун ине. Гьеб рагъулъги МухӀамадица кӀудияб бахӀарчилъи бихъизабун, амма гъеб рагъулъ гъев цӀакъ захӀматго лъукъула. ХӀусейнов МухӀамад рагъулал гъалмагъзабаз

кумекги гъабун хех гъабун вачуна Украинаялъул Дубно шагъаралда гӀагарлъухъ букӀараб рагъулаб госпиталалде. Амма МухӀамад хвалилал ругъназдаса врачазда сах гъавизе кӀвечӀо ва 1945 соналъул 2 апрелалъ захӀматал ругъназ хвана. Гъев вукъун вуго Украинаялъул Дубно шагъаралъул гӀагарлъухъ бугеб Велікое Шенковице абулел росулъ вацӀгӀиялъулаб хабалазулъ.

ХӀусейнов МухӀамадица КӀудияб ВатӀанияб рагъда гӀахъаллъи гъабун 1943 соналъул 11 ноябралдаса байбихъун 1945 соналъул 30 марталде щвезегӀан. Дица хӀисаб-суал гъабидал МухӀамадица гъеб цо лъагӀелги башдаб гӀанасеб заманаялда чӀван вуго 70 гӀанисев фашистазул солдат, къвагъизабун буго фашистазул жибго билъанхъулъ гӀарада «Фердинад», биххизабун буго 5 пулеметалъул шулалъи. Гьел бахӀарчиял гъунаразе гӀоло гъесие чӀаго вукӀаго Совет Армиялъул командованиялъ къун руго гъал хадусел шапакъатал: Орден Красного Знамени, Орден Славы 3-й степени, медаль «За Отвагу». Бищунго кӀудияб шапакъатлъун букӀанаан гъесие; полкалъул командир майор Симбуховский, дивизиялъул командир генералмайор Павловас ва корпусалъул командир генерал-майор Соколовас гъулбасараб документалда 1944 соналъул 12 марталъ чӀван къотӀун хъвалел бугеб ХӀусейнов МухӀамад МухӀамадович Совет Союзалъул бахӀарчиясул цӀар къезе мустахӀикъав вугилан гъабураб хъвай-хъвагӀай гӀумроялде бахъарабани. Амма гъеб документалъул къисмат кин ккарабали бичӀулъев гъечӀо. ХӀусейнов МухӀамадие Совет Союзалъул бахӀарчиясул цӀар къечӀого щай хутӀарабали бигъаго лъазе кӀолел гъечӀо. Гьеб лъазе ккани цӀакъ гӀемер хадур лъугъине ккола документазда. Щиб лъалел, КӀудияб ВатӀанияб рагъда бергъенлъи босаралдаса 80 сон тӀубаялъул хӀурматалда пачалихъалда

тӀоритӀулел хӀалтӀабазда цадахъ нилъ хадур чӀани, гъев мустахӀикъав бахӀарчиясе, Рихъуниса ХӀусейнов МухӀамадие, гъесие кӀиги генералас къезе мустахӀикъав вугилан абураб Россиялъул бахӀарчиясул цӀар къезеги бегъула. Дир хъул буго гъесул гӀагарлъиялъ, хасго рихъундерил росдал бажари бугел жамгӀиял хӀаракатчагӀаз ва Унсоколо районалъул нухмалъулъев гъев бахӀарчияв рихъундерил вас ХӀусейнов МухӀамадие мустахӀикъаб Россиялъул бахӀарчи абураб цӀар щвеялъе бажарарабщинаб хӀалтӀи гъабилан. Районалъул тарихчи хӀисабалда дида бажарарабщинаб дицаги гъабун ва хадубги гъабизе буго, Аллагъас хъван батани.

ИБРАГЪИМОВ ХӀАЖИ ХӀУСЕЙНОВИЧ,
краевед

Берлиналде рагъ щвезабурав

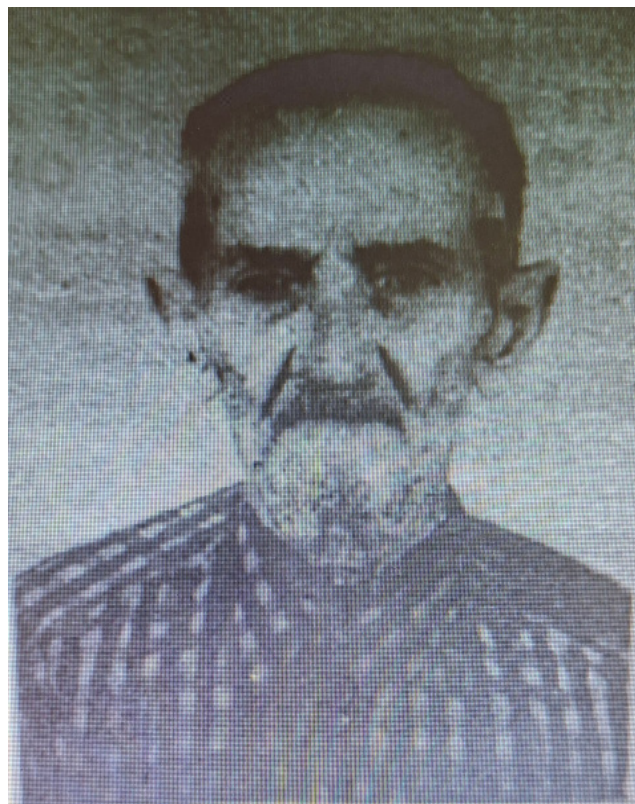
«В лесах Подвельем»-абураб фильмалда би-
цунеб буго Белоруссиялгъул фронталда кка-
рал рагъазул. Гьеб фронталда рагъулезда
гьоркъов вукІана Рихъуни росулъа ПІадала-
ев АхІмадги...

Советияб Армиялда хъулухъ гъабизе Львовал-
де ккана АхІмад. Дагъалго моцІал ун рукІана
хъулухъалгъул, вукІана пограничниклгъун,
тІубазабулаан шоферасул ишги. 1941 соналгъул
22 июнь, хІалхъиялгъул гІадатияб къо, радал
мех. Цо-цо солдатал рукІана гъумер-кІал чу-
рулел, цоял радалисеб зарядка гъабулел, лъа-
бабилел, къасисел пограничника хисизе ине
хІадурлгъулел. РакІалдаго гъечІого бакІалгъулаб
радиоалдасан «ГинтІаме», -ян байбихъигун
къолеб передачалъ щивав тІубазабулеб ишги
тун, цІорон эхетун хутІана. Радиопередача
лгъугІилалдего солдатал кьералда чІезе бую-
рухъ къуна командирас. Заманго иналде Льво-
валда тІад роржанхъизе лгъугъана фашистазул
самолетал...

Ракълие гъабураб къотІиги хвезабун, хияна-
таб куцалда фашизмалгъул хъамалчагІи тІаде
кІанцІиялгъу захІматаб ахІвал-хІалалде ккеза-
буна нилгъер улка. 1941-1942 соназда тушма-
нас чІунтизаруна гІемерал шагъарал, чІвалел
рукІана гІайибго гъечІел гІадамал, байбихъуда
рагъде гІураб хІадурлгъи гъечІолгъиялгъу, нилъ
нахъе къазе кколел рукІана. Амма тушманас-
да дандечІей киса-кибего букІана. Самолетаз
зама-заманалда тІаде ралел рукІана бомбаби.
Львовалде рагъ щвана 27 июлалда. ХІалуцарал
рукІана Львовалда. Киевалда, Новгородалда
ккарал рагъал. Рагъ тІаде щварал бакІаздаса
бакъбаккуде поездал цІун ритІулел рукІана
лгъимал, херал. Заманго иналде щущазаруна
гъел шагъарал. Сверун ккун букІана жеги Нов-
город. ГІассияб рагъдаса хадуб гъеб шагъар-
ги немцаз бахъана. Обинский Обреч абулеб
бакІалда сверун ккун букІана АхІмад вагъулеб
рота, букІинчІо гулла-хер, кваназе жо. Гъенив
лгъукъана АхІмад ва ккана пленлгъун. Немцаз
пленалъ ккурал гъел рачунел рукІана церехун.

Ракълилаб гІумруялдаги кинго кІочене
кІоларо гъеб пасатаб заманалгъул гІассиял
суратал, -ян ракІалде щвезабулаан АхІмадица.
- ГІемерисел лгъукъарал, кваназе жо щвечІого
рухІ арал нижеда нухда унагоги гитлери-
лаз вахІшияб зулму гъабулаан. Рилъанхъизе
кІвечІого нахъа хутІани, тункІил хъундагъалъ
церехун тункулаан, гІодор ккани малаца руху-
лаан. Гъедин рачунел нижеда нухда ратулаан
гІакъуба кьун чІварал, гІурдузда ран гъанкъа-
рал гІадамал. Ниж щвана Полтаваялде концла-
гералде. Бицине хІал кІвеларо гъениб нилгъер
гІадамазе кьураб гІакъубаялгъул. Нижее ква-

назе кьолаан чІакІултІан, хъабахъ, капуста
тІокІаб щибго жо цадахъ гъечІого. Концлагер-
ралда баккана дизентерия, цоги батІи-батІиял
унтабиги. Къойида жаниб 60 ялде гІагарун чи
холаан. Хваразда бахиллгъун рукІунаан ниж,
амма ВатІаналда цере хилиплгъичІолгъи лъазе
гІоло, чІаго хутІизе хъулги букІана. Цо сор-
доалъ Полтаваялде нилгъер самолетаз гІарада
бана, нижее лгъутизе рес щвана, амма битІ
ккечІо, нахъеги ккуна немцаз. Гъелдаса хадуб
гІемераб заманго иналде БагІараб армиялгъ
ниж эркен гъаруна.

Хасаб цІех-рехалдаса ва медициналгъ-
ул хал гъабиялдаса хадуб фашистаз кьураб
гІакъубаялгъу загІиплгъарал гъал цо моцІалгъ
лгъикІаб квен кьун, хасаб медициналгъул бер-
балагъиялда гьоркъ рукІана. Гъелдаса хадуб
АхІмад ва гъевгун цадахъ рукІарал гІемерисел
солдатал тІад руссана часталде.

1943 соналда нилгъер аскарал тІолабго кьу-
ват бакІарун тІаделъана Советияб ракъалдаса
фашистазул хъамалчагІи рачахъиялгъе гІоло.
Шоферлгъун хІалтІулаго АхІмадица гулла-хер,
квен чІезабулаан Белоруссиялгъул гІоцебесеб
фронталгъул 19 бригадалгъул танкабазул ча-
сталда хадуб. Фашистазул концлагералда чан-
го нухалъ хвалда бадире ралагъал гъел, бокъа-
раб бакІалда дандчІвазе бегъулеб хвалил санги
гъабичІого, гъужумалъ унаан ва жидедаго тІад

вахІшияб куцалда гъабураб зулму бахІарчиги
бецІулаан.

-Цо нухалъ, -ян ракІалде щвезабулаан
АхІмадица, -гІалхулазул гІадал ракІал лгъу-
гъарал нижер чангояс цо лгъукъарав фашист
хадуб вехъерхъулев вукІана. ГІАялгъул тан-
кабазул аскаралгъул гвардиялгъул командир,
кІицІулго Совет Союзалгъул БахІарчи Куту-
ковас, рагъулаб Советалгъул член, танкабазул
аскаразул генерал Попионица данде гъарун,
гъеб вахІшилгъи нилгъеда рекъоларин лъаза-
буна, амма нижего кьураб гІакъубаялгъул
рецІел гъездаса босичІого тей, гІолохъабазе
къабуллгъулароан. Нижеца эркен гъарурал
Украиналгъул ва Белоруссиялгъул росабалгъун
шагъаразда дандчІварал гІадамаз жидедаго
фашистаз гъабураб зулмуялгъул бицаралгъ-
ги гІассилгъизабулаан тушманасдехун нижер
ццим. Рокъобе кагъат хъвалароан жакъа
чІаго вугониги, метер хвезе бегъулилан.

Белоруссиялгъул фронталгъул бетІерав ко-
мандирлгъун вукІана, Совет Союзалгъул
ункъцІулго БахІарчи, СССРалгъул Верхов-
ный Главнокомандующийсул вакил Г. К. Жу-
ков. 1945 соналгъул 17 апрелалда Эльба гІурул
рагІалда гъев кІалгъазе вахъана гъазул частал-
да цеве...- Нилъ бергъенлгъиялде гІагарлгъун
руго, гъалмагъзаби, гІицІго церехун абун
лгъугІизабуна гъес жиндирго кІалгъай. Жуко-
васул бацІалилан цІар лгъун букІана гъеб за-
маналда гъезул танкабазул часталда немцаз.
1945 соналгъул 2 маялгъу байбихъараб бакІалде,
Берлиналде щвезабуна рагъ ва кьуна Бергъен-
лгъиялгъул салют.

-Кутакаб рохел букІана нижер ракІазулгъу гъел
къояз, -ян лгъугІизабулаан щибаб нухалда
рагъул хабар бицунаго херас.

Гъедин 1941-45 соназда Львовалдаса Берли-
налде щвезегІан рагъулаб нух нахъа тана
АхІмад ГІадалаевас. Гъениб бихъизабураб
БахІарчииялгъе гІоло гІемерал шапакъатал
кьун рукІана гъесие. Гъел ккола «За отвагу»,
«За взятие Берлина», «За боевые заслуги», «За
победу над Германией» ва цогидалги медалал,
Сталинил цІар гьоркъ хъварал грамотаби,
Баркалаялгъул кагътал.

Жакъа нилгъун гъечІо гъев бахІарчияв сол-
дат. Амма гІолеб гІелалда кІоченаро гъесул
рагъулаб нух.

САНИЯТ КЪЕБЕДМУХІАМАДОВА.
«Ахихъан» газеталгъул бетІерай
редактор

Поэзиялгъул букІон

Гъанже рахъа тІаде

Гъанже рахъа къватІир, къвекІал дир цІумал
ЦІадулаб рагъулгъе ярагъги борчун,
Бухъе воре сапар сабууралдалгъун
Салаватги битІун, Аллагъги рехсон

ЦІиркъие чанги къан чакъалабаца
Чара толеб гъечІин нилгъер ракъалгъе,
Чудкил гІамал бугев гІарччинасул халкъ
Хвалие гъун ругин, гъуре бай гъезда.

ГІадалав Байденил политикаялгъу
ЦІадулаб рагъулгъе цІан бугин улка,
ЦІа рекІун рухІаял бандеровцазул
Би букарун бугин, биччай гІодобе.

Нилгъер умумуца рухІ кьун цІунараб
ЦІар берцинаб улка кквей нужецаги,
Каранлъ ракІ къвакІарал дир гІолохъаби
ГІорхъи бахинабе, гъел тушбабазда!

Нужги нуха регІун, рокъор хутІарал
Харабаца дугІа гъабила нужей,
Дугъица цІад гІадин, цІадулаб гулла
Гарбилъ речІаниги, гьорлъ къаларедухъ

ЦІумал гІадал дир васал

ВатІан цІунун рагъарал
ЦІумал гІадал дир васал,
ЦІар зобалазде хъвазе
МустахІикъал бахІарзал!

БахІаралда къвал базе
Къо щвечІел шагъидзаби,
Щиб ракъалда нуж ругел
Къижун даималъ хутІун.

Нужер цІарал лгъуаралги
КІудадаби рахъанин,
Руссунариш, нуж рокъой
КъвакІарал гІолохъаби.

Нуж гІолохъаби руго
ГІаздада цІа бакарал,
ЦІадудаса къачІого
Къараб рачел чучичІел.

Чилгъи, намусги,яхІги
Ясбер гІадин цІунарал,
Сардилъ цІваби кинигин
КенчІела нуж ракІазулгъу!

Суайбат ХІамзатова

Тылалъулгун фронталъул ветеран

Хласан вуклун вуго батли-батлиял предмет лъазаризе гъираги бажариги бугев чи. Жеги школадда цалулерб заманалдаго гъес лъикIго лъазарун руго гIурус ва немец мацIал. Гъесул руклун руго Гемемерал гъудул-гъалмагъзаби, гъезие ГIоло хвезе ине хIадурав, кутакалда гъорлъ восарав, лъайги бажариги бугев чи вукланин бицуна гъев лъалез. Гъесул эбел, дир кIудияй эбел Марямица бицунаан гъев къватIиса рокъове вачIараб заманалда цо параялда жаниб 20 чиги ГIолаанин рокъор. Гъезул Гемемерисел руклун руго Хласанго гIадал учительзаби, Темирхан-Шурайлда педучилище лъугIарал. Рехсезин гъезул чангоязул цIарал: ГамирхIамзал ГIусман, Лабазанил НурмухIамадил васал Лабазан ва СултIанмухIамад, ХIажиев Заинулагъ, летчик ГIабдулаев ГIабдулсатар, фельдшер ХIаскъилов МухIамад, рос-

ГІ. МУХІАМАНДОВ.
Унсоколо росу

Хялтлана заготовконторялда заготовительлъун, хадув Максим Горькил цIаралда бугеб колхозлъул бригадирлъун, Гъуниб лесничествалдаги. МухIамадхIажи вукIана ракI аваданав, кидано кинаzego кумекалъе ватулев жамагIатчи. Вукъун вуго Хасавюрт шагъаралда.

Адрес издателя и типографии
г. Махачкала
«Дом печати» ул. Акушинского 21
Подписано в печать - 8. 05. 25 г.
15. 50
фактически - 16. 50 мин.
.....
Газета выходит 52 раз в год
на аварском и русском языках
Тираж - 1002 экз.